

RIPACURTIA

REVISTA PIRINENCA DEL CENTRE D'ESTUDIS RIBAGORÇANS

NÚM. 1 · SEGONA ETAPA · 2019

1

DOSSIER

Fronteres

De la política al fet social, religiós i artístic

CERIB

RIPACURTIA

REVISTA PIRINENCA DEL CENTRE D'ESTUDIS RIBAGORÇANS

1

NÚM. 1 · SEGONA ETAPA

Ribagorça, 2019

RIPACURTIA II/1

Revista pirinenca del Centre d'Estudis Ribagorçans

© d'aquesta edició: CERIB

Centre d'Estudis Ribagorçans · Zentro d'Estudios Ribagorzans · Centro de Estudios Ribagorzanos
c/ Senyors d'Entença, 1. 22580 – Benavarri · c/ Suix, 16 baixos. 25520 – El Pont de Suert.
ce.cerib@gmail.com - tel. +34 630 526 156 - www.cerib.blogspot.com

© dels textos: els seus autors

Edita: CERIB

Ribagorça, agost de 2019

Disseny i maquetació: Anem Editors

DL L 1129-2003

ISSN 1696-8530

ISSN electrònic 2386-7280

ISBN 978-84-120042-6-7

Imprès a GoPrinters (La Seu d'Urgell)

Amb la col·laboració de:

Ajuntament de la Vall de Boí, Ajuntament de Vilaller, Ajuntament del Pont de Suert,
Consell Comarcal de l'Alta Ribagorça i Institut Ramon Muntaner.

Direcció: Oscar Jané i Jordi Suïls.

Secretari de redacció: Carles Barrull.

Consell de redacció: Anna Àvila, Lourdes Beneria, Joan Casimiro, Lluís Florit, Glòria Francino, Enric Marquès, José Miguel Pesqué, Joan Ramon Piqué, Antoni Plans, Francesc Ribes, Carlos Rizos, Josefina Roma, Ramon Sistac, Guillermo Tomás.

Consell assessor: Jordi Abella (Ecomuseu Valls d'Àneu), José Luis Acín (Director del Centro Aragonés del Libro), Jean-Pierre Amalric (Université de Toulouse-Jean Jaurès), Jaume Barrull (Universitat de Lleida), Erola Simon (Arxiu Comarcal de la Cerdanya), Ángel Gari (IAA, Universidad de Zaragoza), Patrici Pojada (Universitat de Perpinyà), Maria Àngels Sanllehy (Universitat de Barcelona/Biblioteca de Catalunya), Philippe Sénac (Université de Toulouse-Jean Jaurès).

Ripacurtia no es fa necessàriament responsable de l'opinió expressada en els articles signats.

SUMARI

EDITORIAL

p. 7

DOSSIER: DE LA POLÍTICA AL FET SOCIAL, RELIGIÓS I ARTÍSTIC

Migraciones en Benabarre durante la época moderna (1566-1792)

José Abel Ajates Cónsul y José Antonio Salas Ausens

p. 11

Los tratados de los Pirineos: una revisión de la diplomacia entre 1598 y 1659

Antonio Carlos Ramo Antón

p. 43

El taller de la Ribagorça i l'(a)frontera

Marta Bertran Armadans

p. 57

Síntesis de la reforma protestante en el Alto Aragón

Pablo García Rubio

p. 73

Antropología de lo posible: sobre imaginarios colectivos triangulares

(Aragón-Catalunya-Occitania)

Daniel Lerín Cristóbal

p. 79

MISCEL·LÀNIA

Els Congressos Internacionals d'Estudis Pirinencs.

La participació de Francesc Torrella i Niubó (1920-2008)

Jan Brugueras i Torrella

p. 97

Els catalanoparlants, els diglòssics i els monolingües.

Grups sociolingüístics a la Franja

Natxo Sorolla

p. 119

L'evolució glacial a la Coma de Burg (Pallars Sobirà)

Alexis Vizcaíno i Albert Pèlach

p. 177

TREBALLS DE RECERCA I RECENSIONS

La Franja de Ponent: problemàtica i directrius d'estudi

Joaquim Torrent Blanch

p. 213

La Ribagorça a l'època moderna. Territori d'(a)frontera.

Xavier Valls

p. 217

*Recensió de Don Juan Bayarte Calasanz y Ávalos (1622-1689),
un governador de la Ribagorça a la Mediterrània de Carles II*

Josep Manuel Martínez Paris

p. 223

RESUMS

p. 225

NORMES DE PUBLICACIÓ

p. 241

PUBLICACIONS DEL CENTRE D'ESTUDIS RIBAGORÇANS

p. 245

EDITORIAL

Redactar un editorial sempre és un motiu de satisfacció tot i els problemes als quals ha de sobreviure una publicació com la que teniu a les mans. Satisfacció perquè, en primer lloc, significa que la revista és viva i veu la llum de nou. Els problemes dels temps que vivim han tocat malauradament de fons el nostre funcionament durant un temps. La crisi econòmica, però també la crisi social i humana que viuen les nostres comarques pirinenques, ha fet difícil l'aparició contínua de la revista *Ripacurtia* en els terminis anuals marcats. Com dèiem en el darrer editorial: “Sigui com sigui, un sisè número és també una prova de consolidació. Com dèiem fa sis anys, crear una revista i donar-hi vida és difícil, però encara més difícil és assentar-la i donar-hi continuïtat.” I així és, crear quelcom és generalment més fàcil que no pas mantenir-ho.

És per això que la publicació d'aquest número triple i un de següent similar permetran a la revista posar-se al dia i, sobretot, aportar i treballar en l'objectiu marcat: la cultura d'un país, la recerca local i comarcal, la visibilitat pirinenca i l'enfortiment de la memòria transversal a cavall entre Catalunya i l'Aragó. Són uns objectius mínims als quals no podem ni volem renunciar. I per això la revista està en procés de refundació, amb un acord de col·laboració amb Anem Editors i amb una nova perspectiva en la direcció editorial. Si fins ara els monogràfics de la revista es nodrien exclusivament de les jornades anuals del CERIB, a partir d'ara les temàtiques seran cercades i construïdes tenint en compte buits d'anàlisi necessaris per als territoris que interessin a *Ripacurtia*. Alhora, la voluntat de la direcció de la revista és aconseguir una publicació que pugui ser entesa i llegida a tot arreu, i no sols al territori. Cal que els temes particulars, locals i comarcals tinguin una comprensió universal, per tal que de retruc puguin atreure la mirada dels investigadors i les persones susceptibles de voler conèixer o comparar allò que els envolta, de prop o de lluny.

En aquest sentit, el dossier que aquí plantejem representa el treball dut a terme a partir de jornades, trobades i encàrrecs diversos. És, precisament, un darrer model de dossier configurat d'aquesta manera. Tanmateix, la tria del

tema “Fronteres. De la política al fet social, religiós i artístic” és fonamental en la realitat actual i històrica de les nostres comarques pirinenques. De la mateixa manera, els textos que apareixen en l’apartat de miscel·lània són representatius de la mirada diversa i oberta de la revista: llengua, territori, geologia, geografia i història. Aquests textos mereixien haver vist la llum molt abans, però, malgrat tot, ho fan ara, amb aquella idea que mai no és tard si arriba. Per això volem oferir el nostre agraïment i disculpes als seus autors i autores per la paciència que han tingut fins a la seva publicació efectiva.

Per últim, i tenint en compte la trajectòria i el perquè de l’existència de la revista *Ripacurtia* fins ara, no volem deixar d’agrair com cal i amb tot el nostre reconeixement el suport a l’Institut de Estudios Altoaragoneses (IEA) i a l’Ajuntament de Benavarri, que des dels primers passos del nostre Centre d’Estudis Ribagorçans sempre van creure en el projecte i van poder aportar un ajut econòmic significatiu per al seu funcionament. Igualment, hem d’agrair el suport de l’Institut Ramon Muntaner, que també ens ha seguit pràcticament des del principi. En aquesta nova etapa, el CERIB ha hagut de cercar nous sistemes de finançament, la qual cosa també enriqueix i enriqueirà, sens dubte, la seva projecció i diversitat social. Dit això, la nostra tasca com a institució de recerca i divulgació, ja sigui a través de jornades o gràcies a la revista, hauria estat i continuarà essent impossible sense la indispensable col·laboració d’altres entitats locals, com associacions i ajuntaments, essencialment ribagorçans (catalans i aragonesos), que en tot moment han cregut i creuen en la importància de la nostra tasca. I, per acabar, simplement cal afegir que la diversitat social, política i cultural que volem transmetre a través dels textos de la revista ha de servir perquè les entitats del país vegin en el CERIB un actiu en tot allò que des de molts àmbits ha pogut comportar certs conflictes, com ara la qüestió lingüística, el patrimoni eclesiàstic i els problemes territorials i ecològics.

RESUMS

José Abel AJATES CÓNsul i José Antonio SALAS AUSENS

aajates@gmail.com · jasalas@unizar.es

Migracions a Benabarre durant l'època moderna (1566-1792)

En aquest article s'analitzen els corrents migratoris d'una localitat prepirinenca durant els anys 1566-1792. Amb les línies següents pretenem aprofundir en el seu coneixement i aclarir la vida que devia tenir la massa social d'aquest període, una de les característiques de la qual queda representades en la necessitat de desplaçar-se. Per això, aquí ens centrem en les migracions de llarga distància que es concreten, entre d'altres, en les de francesos, catalans i gent de la vall de l'Ebre, a més de soldats vinguts en època de guerra i en els anomenats muntanyencs.

Paraules clau: Benavarri, corrents migratoris, fonts parroquials.

Migraciones en Benabarre durante la época moderna (1566-1792)

En este artículo se analizan las corrientes migratorias de una localidad prepirenaica durante los años 1566-1792. Pretendemos con las siguientes líneas profundizar en el conocimiento de las mismas y aclarar la vida que tendría la masa social de este periodo, una de cuyas características queda representada en la necesidad de desplazarse. Para ello, aquí nos centramos en las migraciones de larga distancia que se concretan, entre otros, en las de franceses, catalanes y gentes de valle del Ebro, además de los soldados venidos en época de guerra y en los denominados montañeses.

Palabras clave: Benabarre, corrientes migratorias, fuentes parroquiales.

Migrations to Benavarri during the modern era (1566-1792)

In this paper we analyse migrations into an Aragonian town from 1566 to 1792. This town is settled near France and Catalonia. We try to understand these migrations and study the social way of life in relation with the mobility into the Modern period. In the article, we study migrations paying special attention in the long distance, for example, migrations of French people, Catalanian people, people from the Ebro Middle valley and people of the mountains.

Key words: Benabarre, ecclesiastic sources, migrations.

Antonio Carlos RAMO ANTÓN

aramon8@hotmail.com

Els tractats dels Pirineus: una revisió de la diplomàcia entre 1598 i 1659

Els Pirineus espanyols durant l'època moderna es van veure immersos en la disputa entre les monarquies d'Espanya i França al segle XVII. La pau de Vervins del 1598 suposa el primer intent d'organitzar les fronteres entre els dos regnes. La pau dels Pirineus és el final de vint-i-cinc anys de lluites als Pirineus. Es tracta d'una aproximació a una perspectiva global mitjançant una revisió de la historiografia, a la llum de la celebració del 350 aniversari de la signatura d'aquest important acord per a la història d'Espanya i dels Pirineus. La principal conseqüència de l'acord va ser establir una base de negociació per als acords futurs. Som davant d'una progressiva centralització de l'estat modern.

Paraules clau: diplomàcia, Espanya, França, Pirineus, pau, fronteres.

Los tratados de los Pirineos: una revisión de la diplomacia entre 1598 y 1659

Los Pirineos españoles durante la Edad Moderna se vieron inmersos en la disputa entre las monarquías de España y Francia en el siglo XVII. La paz de Vervins en 1598 supone el primer intento de organizar las fronteras entre ambos reinos. La paz de los Pirineos es el final de veinticinco años de luchas en los Pirineos. Se trata de una aproximación a una perspectiva global a través de una revisión de la historiografía, a la luz de la celebración del 350 aniversario de la firma de este importante acuerdo para la historia de España y los Pirineos. La principal consecuencia de este acuerdo fue establecer una base de negociación para futuros acuerdos. Estamos ante la progresiva centralización del estado moderno.

Palabras clave: diplomacia, España, Francia, Pirineos, paz, fronteras.

The agreements of the Pyrenees: A review of the diplomacy between 1598 and 1659

The Spanish Pyrenees in his traffic for the Modern age met immersed in the dispute that the monarchies of Spain and France realized in the 17th century. The peace of Vervins's in 1598 supposes the first attempt of organizing the borders between both kingdoms. Whereas the Peace of the Pyrenees

supposed the end of 25 years of fights in the Pyrenees. Close to a global perspective by means of a review historiography, in the light of the celebration of 350 anniversary of the signature of this important agreement for the history of Spain and of the Pyrenees. The principal consequence of this agreement was to establish a negotiating base for the future agreements. We are before a step in the progressive centralization of the modern state.

Key words: diplomacy, Spain, France, Pyrenees, peace, borders.

Marta BERTRAN ARMADANS

martabertranarmadans@gmail.com

El *taller de la Ribagorça* i l'(a)frontera

El present article és una reflexió a l'entorn d'un conjunt de peces d'art sacre originàries d'esglésies ribagorçanes dividides per les delimitacions autonòmiques i provincials actuals. S'hi realitza un acostament al subjecte d'estudi, una mirada a la bibliografia i un esment d'algunes de les implicacions que té la seva interpretació a la llum de la divisió administrativa i de les reorganitzacions diocesanes. L'estudi d'aquest taller permet il·lustrar tant la idea de frontera com la d'(a)frontera, segons la nostra manera d'interpretar els conceptes. També es proposa una valoració del conjunt d'obres especificant-ne les peces i indicant-ne les característiques principals.

Paraules clau: Ribagorça, pintura sobre taula, romànic tardà, frontal d'altar, taller de la Ribagorça, (a)frontera.

El *taller de la Ribagorza* y la (a)frontera

El presente artículo es una reflexión sobre un conjunto de piezas de arte sacro originarias de iglesias ribagoršanas divididas por las delimitaciones autonómicas y provinciales actuales. En él se realiza un acercamiento al sujeto de estudio, una mirada a la bibliografía y se alude a algunas de las implicaciones que tienen su interpretación a la luz de la división administrativa y de las reorganizaciones diocesanas. El estudio de este taller permite ilustrar la idea de frontera así como la de (a)frontera, en función de nuestra forma de interpretar los conceptos. También se propone una valoración del conjunto de obras especificando las piezas e indicando sus características principales.

Palabras clave: Ribagorza, pintura sobre tabla, románico tardío, frontales de altar, taller de la Ribagorza, (a)frontera.

The Ribagorza's factory and the (un)border

The present article is a discussion on a set of sacral works of art from different churches of the Ribagorça, a region divided between the current administrations of Aragon and Catalonia. This article consists of an approach to the subject matter, a discussion of the bibliography and examines also some of the implications of the context of the administrative division and the diocesan reorganisation on their interpretation. The study of this workshop illustrates the idea of border, but also the idea of (un)border, a function of our way of interpreting these concepts. This essay also proposes an interpretation of the works, determining the pieces that are part of them and indicating their main characteristics.

Key words: Ribagorça, panel painting, late Romanesque, altar frontal, workshop of Ribagorça, (un)border.

Pablo GARCÍA RUBIO

Síntesi de la reforma protestant a l'Alt Aragó

Aquest article intenta explicar de manera clara l'arribada del protestantisme a través dels Pirineus i els seus intents d'assentament. Tot i que el protestantisme es va esdevenir al segle xvi a Europa i que les opinions de Luter arriben aviat a la península Ibèrica, els controls i la Inquisició el van reprimir. Ja al final del segle xix, a l'empara de les llibertats proclamades per la Constitució del 1869, comencen les primeres manifestacions públiques del culte protestant en molts llocs d'Espanya i, per descomptat, a l'Aragó. Totes les Esglésies protestants d'aquest període es caracteritzen per la seva tasca educativa. La voluntat de propagació del protestantisme a l'Aragó té dos vessants, un a cada banda dels Pirineus. Espanyols i francesos protestants van col·laborar tot arribant a assentar-se a Saragossa i a la seva província i també a la zona nord de l'Aragó.

Paraules clau: protestantisme, Aragó, Ribagorça, França, educació, migracions.

Síntesis de la reforma protestante en el Alto Aragón

Este artículo intenta explicar de manera clara la llegada del protestantismo a través de los Pirineos y sus intentos de asentamiento. Aunque el protestantismo tuvo lugar en el siglo xvi en Europa y que las opiniones de Lutero llegan pronto a la península Ibérica, los controles y la Inquisición lo reprimieron. Ya a finales del siglo xix, al amparo de las libertades proclamadas en la Constitución de 1869, se inician las primeras manifestaciones públicas del culto protestante en muchos lugares de España y, por supuesto, en Aragón. Todas las Iglesias protestantes de este período se caracterizan por su labor educativa. La voluntad de propagación del protestantismo en Aragón tiene dos vertientes, uno a cada lado de los Pirineos. Trabajaron mano a mano españoles y franceses protestantes llegando a asentarse en Zaragoza y su provincia y la zona norte de Aragón.

Palabras clave: protestantismo, Aragón, Ribagorza, Francia, educación, migraciones.

Synthesis of the Protestant Reformation in the Alto Aragón

This article tries to explain clearly the arrival of Protestantism through the Pyrenees and their attempts of settlement. Although Protestantism occurred in the Sixteenth century in Europe and that Luther's opinions arrived soon on the Iberian Peninsula, the controls and the Inquisition repressed it. Already at the end of the Nineteenth century, under the protection of the liberties proclaimed by the Constitution of 1869, the first public manifestations of the Protestant cult began in many places in Spain and, of course, in Aragón. All the Protestant Churches of this period are characterized by their educational work. The will of propagating Protestantism in Aragon has two sides, one on each side of the Pyrenees. They worked hand in hand of Spaniards and French protestants arriving to settle in Saragossa and its province and in the North zone of Aragon.

Key words: Protestantism, Aragon, Ribagorza, France, education, migrations.

Daniel LERÍN CRISTÓBAL

dani_uesca@yahoo.es

Antropologia d'allò possible: sobre imaginaris col·lectius triangulars (Aragó-Catalunya-Occitània)

Aquest treball reflexiona sobre els imaginaris col·lectius de tres espais del Pirineu: Aragó, Catalunya i Occitània. L'any 2009 va ser el 350 aniversari de la signatura del tractat dels Pirineus. Un acord que va generar la fi d'un passat comú entre aquestes tres nacions. Amb aquesta data sorgeix la idea dels Pirineus com a frontera que separa Espanya i França. Una frontera artificial que, des del camp de l'antropologia, desconstruïm explicant la pluralitat dels territoris esmentats. Una realitat plural definida per la història, les llengües, les relacions socioeconòmiques i la identitat en sentit general. El treball defineix una realitat simbòlica per entendre els fets comuns entre aragonesos, catalans i occitans. Un triangle de relacions que permet projectar imaginaris futurs.

Paraules clau: imaginaris, identitat, Occitània, Aragó, Catalunya.

Antropología de lo posible: sobre imaginarios colectivos triangulares (Aragón-Catalunya-Occitania)

Este trabajo reflexiona sobre los imaginarios colectivos de tres espacios del Pirineo: Aragón, Catalunya y Occitania. En el año 2009 se cumplió el 350 aniversario de la firma del tratado de los Pirineos. Un acuerdo que generó el fin de un pasado común entre estas tres naciones. Con esta fecha surge la idea de los Pirineos como frontera que separa España y Francia. Una frontera artificial que desde el campo de la antropología deconstruimos, explicando la pluralidad de los territorios nombrados. Una realidad plural definida por la historia, las lenguas, las relaciones socioeconómicas y la identidad en sentido general. El trabajo define una realidad simbólica para entender los hechos comunes entre aragoneses, catalanes y occitanos. Un triángulo de relaciones que permite proyectar imaginarios futuros.

Palabras clave: imaginarios, identidad, Occitania, Aragón, Catalunya.

Anthropology of the possible: on collective triangular imaginaries (Aragón-Catalunya-Occitania)

This work considers on the imaginary communities of three spaces of the Pyrenees: Aragon, Catalonia and Occitania. In the year 2009 has fulfilled the 350 anniversary of the signature of the Treaty of the Pyrenees. This agreement generated the end of a common past between these three nations. With this date arises the idea of the Pyrenees like border that separates Spain and France. An artificial border, that from the field of the Anthropology deconstruct, explaining the plurality of the territories appointed. It's a plural reality defined by the history, the tongues, relate them partner-economic and the identity in general sense. The work defines a symbolic reality to understand the common facts between aragoneses, catalans and occitans. A triangle of relations that allows to project imaginary future.

Key words: Imaginary, Identity, Aragon, Catalonia, Occitania.

Jan BRUGUERAS I TORRELLA

jbruguerastorrella@gmail.com

Els Congressos Internacionals d'Estudis Pirinencs. La participació de Francesc Torrella i Niubó (1920-2008)

Aquest article es pot dividir en dues parts clarament diferenciades, però que ahora es complementen. En primer lloc hi ha un breu repàs de la història i la trajectòria dels estudis pirinencs duts a terme des del CSIC; és a dir, des de la creació de l'Estació d'Estudis Pirinencs, passant per la consolidació de l'Institut d'Estudis Pirinencs, fins a l'organització i la celebració dels importants Congressos Internacionals d'Estudis Pirinencs. En segon lloc hi ha l'estudi sobre la participació de l'historiador Francesc Torrella i Niubó en aquests congressos, i l'anàlisi de la seva aportació a la historiografia pirinenca mitjançant l'estudi del comerç de llanes dels Pirineus. Finalment, també s'inclou una breu aproximació a l'estat actual de les investigacions sobre el comerç de llanes.

Paraules clau: Congressos Internacionals d'Estudis Pirinencs, Institut d'Estudis Pirinencs, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Francesc Torrella i Niubó, comerç de llanes pirinenques.

Los Congresos Internacionales de Estudios Pirenaicos. La participación de Francisco Torrella i Niubó (1920-2008)

Este artículo se puede dividir en dos partes claramente diferenciadas pero que al mismo tiempo se complementan. En primer lugar hay un breve repaso de la historia y trayectoria de los estudios pirenaicos desarrollados desde el CSIC; empezando por la creación de la Estación de Estudios Pirenaicos, pasando por la consolidación del Instituto de Estudios Pirenaicos, y llegando hasta la organización y celebración de los relevantes Congresos Internacionales de Estudios Pirenaicos. En segundo lugar hay un estudio sobre la participación del historiador Francesc Torrella i Niubó en estos congresos, y un análisis de su aportación a la historiografía pirenaica mediante el estudio del comercio de lanas de los Pirineos. Para finalizar, también se incluye una breve aproximación al estado actual de las investigaciones sobre el comercio de lanas.

Palabras clave: Congresos Internacionales de Estudios Pirenaicos, Instituto de Estudios Pirenaicos, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Francesc Torrella i Niubó, comercio de lanas pirenaicas.

The International Conferences of Pyrenean Studies. The participation of Francesc Torrella i Niubó (1920-2008)

This article can be divided into two parts that are both at the same time different but complementary to each other. First of all, there is a brief review of the history and path of the pyrenees studies held by CSIC. In this part it is included the creation of the Estación de Estudios Pirenaicos, pointing out the consolidation of the Instituto de Estudios Pirenaicos, and last but not least, the most important Pyrenees Studies International Congresses. Secondly, the article focuses on the main contributions done by the participation of the historian Francesc Torrella Niubó in these congresses, and also the analysis of the contributions made by him in due to the study of the Pyrenees wool trade. Thirdly, it is included a brief overview of the current research about the wool trade.

Key words: Pyrenees Studies International Congresses, Instituto de Estudios Pirenaicos, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Francesc Torrella i Niubó, Pyrenees wool trade.

Natxo SOROLLA

natxosorolla@gmail.com

Els catalanoparlants, els diglòssics i els monolingües. Grups sociolingüístics a la Franja

L'estudi presenta una anàlisi multivariant sobre els coneixements i els usos lingüístics de la població de la Franja, continuant amb les anàlisis preliminars de l'enquesta d'usos lingüístics a la Franja de l'any 2003 (Sorolla, 2005). Els resultats apunten que, a pesar que el concepte de diglòssia resulta excessivament abstracte a l'hora d'analitzar la complexa situació sociolingüística de la Franja, sí que es detecta que un sector majoritari de població catalanoparlant inicial que utilitza el català en els àmbits de més proximitat social (família, amics, veïns...) es fa valer del castellà en els usos escrits, el consum mediàtic o altres usos formals. Amb tot, a la Franja hi ha altres tipologies de parlants, que s'allunyen d'esta distribució funcional de l'ús de les dues llengües. Entre estes tipologies destaquen els qui fan un ús escrit gens testimonial del català, i consumeixen bona part dels mitjans de comunicació en català, juntament amb capes significatives de monolingües castellanoparlants, que només fan ús del castellà. Davant d'estos resultats, es discutix la dificultat d'aplicar els models consensualistes de la diglòssia, almenys de manera generalitzada, però també es considera la seua utilitat en definir segments parcials de població, en este cas de la Franja. Tenint en compte sempre, això sí, el caràcter dinàmic de les societats, així com la tensió que s'hi produïx entre el consens i el conflicte.

Paraules clau: sociolingüística, demolingüística, Franja, coneixements lingüístics, usos lingüístics, grups sociolingüístics, diglòssia, àmbits.

Los catalanoparlantes, los diglòssicos y los monolingües. Grupos sociolingüísticos en la Franja

El estudio presenta un análisis multivariante sobre los conocimientos y los usos lingüísticos de la población de la Franja, continuando con los análisis preliminares de la encuesta de usos lingüísticos en la Franja de 2003 (Sorolla, 2005). Los resultados apuntan a que, a pesar de que el concepto de diglosia resulta excesivamente abstracto a la hora de analizar la compleja situación sociolingüística de la Franja, sí se detecta que un sector mayoritario de población catalanoparlante inicial que utiliza el catalán en los ámbitos de más

proximidad social (familia, amigos, vecinos...) se hace valer del castellano en los usos escritos, el consumo mediático u otros usos formales. Con todo, en la Franja hay otras tipologías de hablantes, que se alejan de esta distribución funcional del uso de las dos lenguas. Entre estas tipologías destacan los que hacen un uso escrito nada testimonial del catalán, y consumen buena parte de los medios de comunicación en catalán, junto con capas significativas de monolingües castellanohablantes, que sólo hacen uso del castellano. Ante estos resultados, se discute la dificultad de aplicar los modelos consensualistas de la diglosia, al menos de forma generalizada, pero también se considera su utilidad en definir segmentos parciales de población, en este caso de la Franja. Teniendo en cuenta siempre, eso sí, el carácter dinámico de las sociedades, así como la tensión que se produce entre el consenso y el conflicto.

Palabras clave: sociolingüística, demolingüística, Franja, conocimientos lingüísticos, usos lingüísticos, grupos sociolingüísticos, diglosia, ámbitos.

The Catalan speakers, the diglossic speakers, and the monolingual speakers: sociolinguistic groups in *La Franja*

This study presents a multivariate analysis on the knowledge and language use of the population living in La Franja, following up on the preliminary analyses of the language use survey conducted in 2003 in La Franja (Sorolla 2005). The results indicate that although diglossia ends up being too abstract a concept for an analysis of the complex sociolinguistic situation of La Franja, one does observe that a majority of the Catalan-speaking population uses Catalan in situations of greatest social proximity (family, friends, neighbors...) and Spanish for anything in writing, media consumption, or other formal uses. Even so, there are other typologies of speakers in La Franja who do not adhere to this functional distribution in the use of the two languages. One of the groups that stands out among these typologies are those whose written use of Catalan is much more than something simply token, a group whose media consumption is to a large extent in Catalan. This group coexists along with significant layers of monolingual Spanish-speakers, who use only Spanish. In light of these results, the paper discusses the difficulty of applying the consensus-oriented models of diglossia, at least in generalized fashion, but the paper also considers their usefulness in defining partial population segments, in this case, in La Franja. In doing so, however, it is necessary to always bear in mind

the dynamic character of societies, as well as the tension that is produced therein between consensus and conflict.

Key words: sociolinguistics, demolinguistics, La Franja, language skills, language use, sociolinguistic groups, diglossia, area.

Alexis VIZCAINO i Abert PÈLACHS

alexis@vizcaino.cat · albert.pelachs@uab.cat

L'evolució glacial a la Coma de Burg (Pallars Sobirà)

La Coma de Burg (Pallars Sobirà) és una vall del Pirineu amb una història glacial força peculiar a causa de les seves reduïdes dimensions. Amb aquest treball ens hem proposat fer una interpretació de l'evolució geomorfològica de la Coma de Burg i relacionar-la amb la de les valls pròximes i també amb les fases principals al Pirineu durant la darrera glaciació. Per assolir-ho hem realitzat una cartografia geomorfològica a escala 1:5.000 i una descripció dels elements geomorfològics, sedimentològics i estructurals més importants. El resultat ha estat la identificació de nou dipòsits morrènics entre les cotes 2.150 i 1.650 metres s.n.m., de més moderns a més antics (M1 a M8; D9 és un dipòsit glacial sense morfologia de morrena). La cartografia i la descripció dels cossos sedimentaris a la vall han suggerit una relació entre l'acció de la glacera i els processos de vessant. Durant la desglaciació, la pèrdua de volum de la glacera podria haver desestabilitzat l'equilibri que mantenien la glacera i el vessant, desfalcant per l'erosió glacial. Aquest desequilibri hauria estat el responsable de tenir els cordons morrènics al vessant de solana a causa de l'empenta dels moviments de massa des del sud. A més, aquest treball també demostra una correlació entre els diversos cordons morrènics de la Coma de Burg i les fases glacials prèviament definides al Pirineu.

Paraules clau: geografia, geologia, glaciació, sediments, erosió, geomorfologia, Pirineu, Catalunya.

La evolución glacial en la Coma de Burg (Pallars Sobirà)

La Coma de Burg (Pallars Sobirà) es un valle pirenaico con una historia glacial muy peculiar debido a sus reducidas dimensiones. Con este trabajo nos hemos propuesto interpretar la evolución geomorfológica de la Coma de

Burg y relacionarla con la evolución de los valles próximos y con las fases principales en el Pirineo durante la última glaciación. Para ello hemos realizado una cartografía geomorfológica a escala 1:5.000 y una descripción de los elementos geomorfológicos, sedimentológicos y estructurales más importantes. El resultado ha sido la identificación de nueve depósitos morrénicos entre las cotas 2.150 y 1.650 metros snm, de más modernos a más antiguos (M1 a M8, D9 es un depósito glacial sin morfología de morrena). La cartografía y la descripción de los cuerpos sedimentarios en el valle han sugerido una relación entre la acción del glaciar y los procesos de vertiente. Durante la deglaciación, la pérdida de volumen del glaciar podría haber desestabilizado el equilibrio que mantenían el glaciar y el vertiente, desfalcado por la erosión glacial. Este desequilibrio habría sido el responsable de tener los cordones morrénicos en la ladera de solana debido al empuje que ejercían los movimientos de masa desde el sur. Este trabajo también demuestra una correlación entre los diversos cordones morrénicos de la Coma de Burg y las fases glaciales previamente definidas en el Pirineo.

Palabras clave: geografía, geología, glaciación, sedimentos, erosión, geomorfología, Pirineo, Cataluña.

The glacial evolution in the Coma de Burg (Pallars Sobirà)

Coma de Burg (Pallars Sobirà) is valley in the Pyrenees characterized by an unusual history due to its reduced dimensions. This work aims to propose an interpretation for the geomorphologic evolution of Coma de Burg, and to relate that with the evolution in the nearest valleys and the Pyrenees glacial phases during the last glaciación. To achieve these goals, we performed a geomorphologic map (scale 1:5,000) and a description of the main geomorphologic, sedimentologic and structural features. As a result, we identified 9 moraines between 1650 and 2150 m.a.s.l. (M1 to M8, D9 is a glacial deposit without a related morphology). Cartography and description of the sedimentary bodies along the valley suggest a strong relationship between glacial and slope processes. During the deglaciación, glacial volume lost might destabilize between the glacial and the slope equilibrium, embezzled by glacial erosion. This instability might be the responsible of the presence of the moraines in the sunny slope due to the mass wasting processes occurring in the south. In addition, this work also demonstrates

a good correlation between the Coma de Burg moraines and glacial phases defined in the Pyrenees.

Key words: geography, geology, glaciation, sediments, erosion, geomorphology, Pyrenees, Catalonia.

RIPACURTIA II/1

DOSSIER

Migraciones en Benabarre durante la época moderna (1566-1792)

JOSÉ ABEL AJATES CÓNSUL · JOSÉ ANTONIO SALAS AUSENS

Los tratados de los Pirineos: una revisión de la diplomacia entre 1598 y 1659

ANTONIO CARLOS RAMO ANTÓN

El taller de la Ribagorça i l'(a)frontera

MARTA BERTRAN ARMADANS

Síntesi de la reforma protestante en el Alto Aragón

PABLO GARCÍA RUBIO

Antropología de lo posible: sobre imaginarios colectivos triangulares (Aragón-Catalunya-Occitania)

DANIEL LERÍN CRISTÓBAL

MISCEL·LÀNIA

Els Congressos Internacionals d'Estudis Pirinencs. La participació de Francesc Torrella i Niubó

JAN BRUGUERAS TORRELLA

Els catalanoparlants, els diglòssics i els monolingües. Grups sociolingüístics a la Franja

NATXO SOROLLA

L'evolució glacial a la Coma de Burg (Pallars Sobirà)

ALEXIS VIZCAÍNO · ALBERT PÈLACHS

TREBALLS DE RECERCA I RECENSIONS

La Franja de Ponent: problemàtica i directrius d'estudi

JOAQUIM TORRENT BLANCH

La Ribagorça a l'època moderna. Territori d'(a)frontera

XAVIER VALLS

Recensió de Don Juan Bayarte Calasanz y Ávalos (1622-1689), un governador de la Ribagorça a la Mediterrània de Carles II

JOSEP MANUEL MARTÍNEZ PARIS

CERIB

anem
EDITORS

ISSN 1696-8530

